

DOI 10.31558/2519-2949.2024.2.15

УДК 321.64

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-4022-2162>

Ратушний Д. М., Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ УГОРЩИНИ: ВІД ПАРТОКРАТІЇ ДО ЕЛЕКТОРАЛЬНОЇ АВТОКРАТІЇ ТА ОРГАНІЗОВАНОЇ КЛЕПТОКРАТІЇ

Стаття присвячена трансформації політичного режиму Угорщини з 2010 року, відколи в країні на кожних парламентських виборах перемогу здобуває партія «Фідес» на чолі з Віктором Орбаном. Основний текст складається із чотирьох частин. У першій частині визначається актуальність статті та описується теоретико-методологічний інструментарій вивчення політичних режимів. У другій – аналізується політичний режим Угорщини до 2010 року. З'ясовано, що найбільш підходящим терміном до нього є «партократія» – тобто демократія, яка зводиться до діяльності політичних партій за незначної участі громадянського суспільства. Крім того, зафіксовано перевагу неформальних зв'язків над формальними правилами, що є ознакою високої гібридності режиму. Ці риси, разом із розчаруванням угорців у політиці, сприяли зосередженню влади у партії «Фідес». Третя частина присвячена методам консолідації влади навколо «політичної родини» Віктора Орбана. Доведено, що консолідація відбувається у два способи. По-перше, шляхом поступових змін формальних правил та інституцій на користь правлячої партії (ніком яких стало ухвалення нової Конституції без громадського обговорення та згоди опозиції). По-друге, шляхом побудови пірамідальної мережі неформальних зв'язків мафіоподібного типу. Таким чином, відбувалася «партійна колонізація» різних сфер суспільства, у межах якої у систему влади було кооптовано великий бізнес та медіа. Також було проаналізовано три найбільш перспективні концептуальні моделі, які описують чинний режим в Угорщині: «зомбі-демократію» А. Агха, «спін-диктатури» С. Гурієва і Д. Трейсмана, і «посткомуністичної мафіозної держави» Б. Мадяра. Нарешті, у четвертій частині статті запропонована власна концептуальна модель угорського політичного режиму як електоральної автократії у формі організованої клептократії. Ця модель охоплює питання авторитарного контролю в Угорщині та питання авторитарного розподілу влади всередині політичної еліти режиму, і може слугувати основою для подальших досліджень у даній сфері.

Ключові слова: Угорщина, Віктор Орбан, електоральна автократія, партія «Фідес», клептократія

Мета і методи. Темою цієї статті стала трансформація угорського політичного режиму з 2010 року – процесу дедемократизації, консолідації автократії та випробовування нових методів авторитарного контролю у межах країни Європейського Союзу. Випадок Угорщини Віктора Орбана став одним із найбільш вивчених серед дослідників дефектів демократії, гібридних режимів та автократій. Можна сказати, що Угорщина стала одним із таких собі полігонів, на яких сучасні політологи винаходять та випробовують нові теорії та концептуальні моделі, які б адекватно описували сучасні політичні процеси. Унаслідок цього практично неможливо віднайти нові факти чи обставини відносно угорського політичного режиму – але їх можна об'єднати у межах нових інтерпретацій, які стануть актуальними у поясненні не лише угорської дійсності, а й динамічних процесів у інших країнах. Отже, головний дослідницький інтерес даної статті – вивчення політичних режимів у «сірій зоні» між класичними демократіями і автократіями, а Угорщина є підходящим для цього випадком. Одна з найважливіших особливостей дослідження режимів, які зараховуються до «гібридних» полягає в тому, що саме у місці змішання різних систем можна зрозуміти, як працює сучасна демократія і сучасна автократія. Угорщина, своєю чергою, становить окремий інтерес для дослідників з України як країна, що відіграє одіозну роль у зовнішній підтримці проти російської агресії, а також як країна, чий політичний шлях ми могли повторити в минулому – а тому маємо уникнути в майбутньому.

Дослідження для даної статті відбувалося в межах усталеної інституційної традиції, що розуміє політичний режим як систему формальних і неформальних правил, які визначають, хто має доступ до влади, як він його здобуває, та чим обмежене це використання влади стосовно акторів, які наразі не мають до неї доступу. Найбільше це суголосно визначенню Роберта Фішмена: «Режим визначає, хто має доступ до політичної влади та як ті, що мають владу, взаємодіють з тими, хто її не має» [1, с. 428]. Крім того близьким є бачення Джона Гайглі та Майкла Бертон як патернів організації та здійснення урядової спроможності до політичних рішень [2, с. 247], а також Юрія Мацієвського. Він пише, що для інституційного підходу режим є сукупність правил, формальних і неформальних, які визначають спектр взаємодій у політичній системі, а також визначають коло осіб, які мають право ухвалювати ключові суспільні рішення [3, с. 53].

До кінця «третьої хвилі демократизації» політичній науці йшлося про класичні демократії та диктатури; більше уваги приділялося не так різниці між ними, скільки відмінностям між авторитарними і тоталітарними режимами, а також недемократичними режимами традиційної легітимності. Класичним не-демократичним режимом була «замкнута політична система», у якій були відсутні вибори, або ж вони були суто формальними – безальтернативними, однопартійними, рекомендаційними. У 1990-х стала помітною ситуація, коли з'явилася низка країн з на позір демократичними інституціями, але без справжніх демократичних інститутів. Відтак у дослідженні угорського політичного режиму неможливо обійтися без визначення того, що вважається демократією, позаяк суто формальних ознак – законодавчого визнання «демократичності» та демократичної процедури виборів недостатньо.

Отже, у даній статті демократія розглядатиметься у межах розширеного процедурного визначення як політичний режим, у якому законодавчий орган та глава виконавчої влади обираються унаслідок вільних, загальних, конкурентних, чесних виборів. Поняття демократичних виборів передбачає не лише належну організацію самої процедури виборів – незаангажованості і компетентності виборчих і силових органів, відсутність системних порушень тощо – а й належні умови у міжвиборчий період: політичний і медійний плюралізм. Як пише Хуан Лінц, політичний режим є демократичним, якщо він «дозволяє вільний вибір політичних вподобань шляхом базової свободи на об'єднання, інформацію та спілкування, задля вільних змагань між лідерами, які регулярно доводитимуть своє право на керування ненасильними методами» [4, с. 58]. Важливим є акцент на системності порушень, адміністративного тиску тощо, адже навіть у демократіях може бути велика кількість порушень під час виборів з боку різних сторін – проте визначальним є організованість, системність цих порушень. Тепер, після з'ясування теоретичних рамок та інструментарію, можна перейти безпосередньо до випадку Угорщини.

Демократичний транзит і консолідація демократії в Угорщині. Після відновлення суверенності та демократичного транзиту 1989 року в Угорщині запрацював демократичний режим. Головною особливістю транзиту 1989 року в Угорщині став його компромісний характер через реальні перемовини влади та опозиції. Це призвело до таких наслідків: 1) виборча система демократичної Угорщини була над міру ускладнена, аби гарантувати інтерес різних сторін і водночас стимулювати появу коаліційної більшості; 2) колишні комуністи не були позбавлені права на політичну участь, і пізніше знову посіли місце в уряді через соціал-демократичні партії; 3) Угорщина стала парламентської республікою через небажання опозиції допустити сильного кандидата у президенти від комуністів, Імре Пожгая [5].

Надалі в Угорщині до 2006 року жодна партійна коаліція не трималася у владі довше двох термінів; одне одного змінювали право- і ліво- центристські уряди, які проводили ринкові реформи, наближали країну до інтеграції в ЄС і НАТО і намагалися вирішити соціальні проблеми. Однією з причин такої сталості у зміні урядів вважається високий рівень недовіри серед угорців та розчарування у політиці – зокрема через те, що демократизація не одразу призвела до бажаного поліпшення життя. Крім того, частими стали скандали пов'язані з корупцією та некомпетентністю. Утім, недовіра не призводила до появи нових помітних гравців у політиці: «Навіть якщо партії були болісно дискредитовані, вони не зникали просто так... учасники виборів вирішували, кому віддати свій голос на основі негативної стратегії вибору найменш поганої альтернативи» [6, с. 227].

Особливу увагу слід приділити роботі медіасфери Угорщини, одним із провідних дослідників якої є Петер Байомі-Лазар. Він виокремлює три етапи розвитку медіа в Угорщині після 1989 року [7]. Так, до 1995 року в Угорщині не було ухваленого Закону про радіо і телебачення, тому функціонували винятково державні мовники. Після 1996 року почався етап консолідації медіа-

свободи, проте значний вплив лишався за державними медіа. Контроль над державними мовниками надавав кожній партії що досягала парламенту певний вплив на інформаційну політику, але водночас обмежував можливості монопольного впливу [7, с. 81]. Третій етап, деконсолідації медійної свободи, почався у 2010 році, і який буде розглянуто пізніше.

Таким чином, у 1990-2010 роках в Угорщині працювала демократія, хоч і доволі нестабільна. Можна погодитися з Андрашем Бозоки та Естер Сімон у тому, що особливістю угорської демократії стало панування «партократії» – тобто ладу, за якого фактично єдиним реальним актором демократичного процесу є великі усталені партії, а громадянське суспільство і нові політичні сили мають мало фінансових та медійних можливостей для своєї діяльності [6, с. 227]. До цих панівних сил належали насамперед Угорська соціалістична партія, Альянс вільних демократів та Угорський демократичний форум; з середини 2000-х років до їхнього рівня виросла і партія «Фідес». Прикметно, що усі ці партії з'явилися (або є прямі «реінкарнаціями», як у разі з соціалістами) у період демократичного транзиту, і досі становлять основу угорської партійної системи (за винятком Демфоруму, який розпався у 2011 році). Появі «партократії», зокрема, сприяла посттоталітарна атомізація угорського суспільства та нестача державного фінансування партій – унаслідок чого ті звернулися до «корупційних практик» та прихованого лобізму [6, с. 219].

Для угорської демократії також став властивим високий рівень гібридності – у формі переваги неформальних зв'язків над формальними правилами. Прийняття норм демократії часто відбувалося «на фасаді», тоді як насправді продовжувала діяти посттоталітарна поведінкова настанова: реальні рішення мають ухвалюватися в обхід неповороткій політичній системі. Інакше кажучи, як пишуть Дйордь Ленділь та Габріела Ілоншкі, «відданість еліт нормам і правилам, що потрібні для міцної демократії, лишається недосконалою і неврегульованою за лаштунками демократичних інституцій. На словах політичні еліти віддані демократичним нормам і правилам, але своїми діями відхиляються від них» [8, с. 153].

Автократизація і дедемократизація. Саме ці обставини стали передумовою до початку дедемократизації та авторитарної консолідації в Угорщині з 2010 року і до часу написання даної статті. Цей процес отримав чимало різних назв, серед яких варто згадати термін Яноша Корная – U-turn, тобто зворотній поворот до авторитарних практик після демократичного транзиту. [9, с. 35]. 2010 року в Угорщині відбулися чергові парламентські вибори, за чиїми підсумками перемогу здобув альянс партії «Фідес» і християнських демократів. Вони отримали 263 мандати із 386, тобто 68%. Цього відсотку було недостатньо для ухвалення нової Конституції, але їх вистачало на зміну законодавчої норми, яка виставляла вищі вимоги до ухвалення нової Конституції.

Автократизація Угорщини відбулася у двох вимірах: по-перше, шляхом змін формальних правил, процедур та інститутів у такий спосіб, аби вони сприяли закріпленню у владі правлячої партії «Фідес». Головним етапом тут став «повзучий державний переворот» зі зміною ключових законів, а згодом і ухваленням нової Конституції у 2010-2014 роках, про який у деталях пише Андраш Пап [10]. По-друге, автократизація відбувалася шляхом побудови в угорському суспільстві неформальної мережі так чи інакше афілійованих із партією «Фідес» людей, бізнесів, медіа, на горі якої перебував Віктор Орбан і його оточення, яку Балінт Мадяр порівнює із класичними мафіозними структурами [11].

Темпоральний погляд на зміну політичного режиму Угорщини у 2010-2022 роках пропонує Аттіла Агх, який вичленив у кожному з трьох термінів Орбана головні ознаки, що дозволяють говорити про різні етапи розвитку режиму [12, с. 5]. Першим етапом у 2010-2014 роках стала дедемократизація. Цей етап був деструктивним – направлений на те, щоби максимально розхитати політичну систему Угорщини, послабити демократичні інститути і традиції – «фундаментально послабити систему стримувань і противаг» [12, с. 6]. Водночас ця деструкція була в межах законних можливостей, оскільки партія «Фідес» використовувала вади та шпарини у законодавстві для досягнення своїх цілей – наприклад, ухвалення нової Конституції без реальної співучасті з опозицією та громадянами.

Ці заходи, зокрема нове виборче законодавство, дали партії Орбана перемогу на виборах у 2014 році. Кім Лейн Шеппеле у статті для New York Times стверджує, що за результатами цих виборів легітимність правління «Фідес» та Орбана є «беззаперечною», адже його партія справді отримала більшість голосів виборців. Водночас, не є легітимною його панівна більшість у дві третини парламенту, здобута шляхом джеррімендерингу, участі етнічних угорців з-за кордону і процедури перерозподілу голосів. [13]. Період 2014-2018 років став етапом «автократизації» Угорщини, під час

якого відбувалася консолідація авторитарного контролю та розподілу влади. Однією з рис цього періоду стала також «партійна колонізація» або ж «приватизація». У рік інавгурації Віктор Орбан провів традиційний виступ на літньому університеті Тушваньош у Румунії, під час якого проголосив шлях на розвиток «неліберальної демократії в Угорщині»: «Нам потрібно визнати, що демократія не обов'язково є ліберальною... [Ліберальні країни – Д.Р.] не зможуть підтримувати свою світову конкурентоспроможність у наступні роки» [14]. Візирями для наслідування Орбан назвав Сінгапур, Китай, Індію, Туреччину та Росію.

Третім періодом стали 2018-2022 роки, які Аттіла Агх називає етапом «деєвропеїзації». Агх стверджує, що історично для Угорщини рух на схід був пов'язаним із авторитарною політичною культурою, нав'язаною ззовні – турками-османами, Російською імперією, СРСР. Утім, у цей термін Орбана проявилася так звана «внутрішня східизація», супроводжена остаточним формуванням зовнішньої політики Угорщини як «містка порозуміння» з Росією, Китаєм та іншими автократіями. Також у 2018 році сталася ключова подія для монополізації медіасфери навколо неформальної мережі, пов'язаної з партією «Фідес». Так, була утворена KESMA – Центральноєвропейська фундація преси та медіа, що зараз налічує близько п'яти сотень проурядових медіа. До того часу фактично зникла не-проурядова друкована преса; у телебаченні, книгодрукуванні та недержавній освіті перевагою такою користуються пов'язані з «Фідес» групи [15, с. 211].

У такий спосіб склалася ситуація, за якої Угорщина не відповідає критеріям не лише «класичної», але й «недосконалої» демократії. Порушення виборчих процедур, надмірний вплив керівної партії крізь державний апарат і неформальні мережі самі по собі були б недостатньо вагомою підставою говорити про критичний рівень недемократичності в Угорщині; але у поєднанні з тим фактом, що всі ці чинники призвели до закріплення однієї політичної сили при владі призвели до фактичної втрати демократичного статусу країною. Водночас Угорщина не відповідає і критеріям «класичних автократій», адже в ній не лише проводяться багатопартійні вибори без суттєвих обмежень для опозиційних партій, але й і у міжвиборчий період відсутні прямі репресії проти політичних опонентів та пряма монополізація політичного життя. Таким чином, Угорщина потрапила до «сірої зони» між автократіями і демократіями, ставши представницею «гібридних режимів». Відтак почалися пошуки інтерпретаційної моделі, яка б адекватно описувала політичний режим Угорщини за час правління партії «Фідес» з 2010 року. Найбільш перспективними спробами кваліфікації угорського політичного режиму, на наш погляд, є три концепції: «зомбі-демократії» [12], «спін-диктатури» [16] і «посткомуністичної мафіозної держави» [11].

Вираз «зомбі-демократія» в актуальному значенні з'явився у 2013 році в статті The Economist, присвяченій турецькому лідеру Реджепу Таїпу Ердогану. Той заявляв, що є демократичним керівником, оскільки виграє треті підряд вибори. Натомість редакція доходить іншого висновку і стверджують, що однієї перемоги на виборах замало, аби вважати країну уповні демократичною, якщо ця перемога використовується для вихід за обмеження своєї влади – а тому: «світогляд пана Ердогана і лідерів його штабу є різновидом зомбі-демократії» [17]. Відносно Угорщини цей термін поширив дослідник Аттіла Агх, який пропонує чимало цікавих спостережень у своїх роботах, оперуючи поняттям «зомбі-демократії». Утім, попри те, що ця концепція добре схоплює активну імітацію, «підживлення» демократичного процесу, їй бракує системного погляду. Таким чином, вона зависла між публіцистичним і науковим дискурсом, тому час покаже, наскільки перспективною вона насправді є.

Концепція «спін-диктатури» добре описує, користуючись терміном Мілана Своліка [18, с. 2], спосіб вирішення проблеми авторитарного контролю. Угорщина Віктора Орбана є одним із прикладів так званих «диктатур омани», яким присвячена книга Сергія Гурієва та Деніела Трейсмана [16]. Ба більше, вона відповідає запропонованим рисам цього нового виду автократії: «Сучасні авторитарні правителі маніпулюють виборами, відключають системи стримувань і противаг, переписують конституції та наповнюють суди лояльними людьми» [16, с. 62]. Однак ця концепція зосереджена на одній стороні медалі – авторитарному контролю, тому їй важливо доповнити іншою моделлю, розробленою безпосередньо на основі угорського випадку.

Таку модель пропонує угорський дослідник Балінт Мадяр, який послідовно описує концепцію Угорщини як однієї із «посткомуністичних мафіозних держав». «Посткомуністична» є вказівкою на походження режиму з посттоталітарної політичної культури та реакцію на демократичний транзит. «Мафіозна» натомість вказує на те, що влада в країні належить «політичній родині», яка утворила пірамідальну структуру неформальних зв'язків – на кшталт тих, що присутні у великих мафіозних

групах. Основою «мафіозної держави» є «хитросплетена логіка накопичення влади і достатку... руками усиновленої політичної родини за допомогою мафіозної культури, зведеної до ранку централізованої політики, керуючись державною монополією на насильство» [11, с. 3]. Він порівнює даний устрій із клептократичним і зазначає, що між ними є ключова різниця: у клептократії політична еліта як правило змінна, і лише користується недоліками системи з метою збагачення, тоді як у «мафіозній державі» політична еліта навмисно розбудовує і підпорядковує собі політичне життя країни з метою утримати владу і прибутки. Мадяр порівнює Угорщину з пострадянськими авторитарними країнами – путінською Росією, Азербайджаном і країнами Центральної Азії. [11, с. 2]. Отож, «політична родина» контролює керівну партію – «Фідес» – через яку впливає на законодавчу, виконавчу і судову гілки влади.

Формулювання власної моделі. Три описані вище концепції добре розкривають певний аспект роботи політичного режиму Угорщини. Відповідно, виникає питання: чи можливо поєднати висвітлені ними акценти у межах однієї концептуальної моделі, яка б адекватно пояснювала хто має доступ до влади в Угорщині та як він його використовує. Розглянемо політичний режим Угорщини з боку ключових для нас елементів політичного режиму як такого: доступу до вирішальних урядових позицій, методів здобуття цього доступу, та горизонтальних і вертикальних обмежень на політичних гравців.

Доступ до вирішальних урядових позицій. Де-юре вищі органи законодавчої влади формуються шляхом прямих виборів, і, у свою чергу, формують органи виконавчої влади та беруть участь в оновлення судової влади. Утім унаслідок зміни Конституції, нового законодавства щодо виборів та системи стримувань і противаг, де-факто ключовий вплив на формування усіх трьох гілок влади має «близька політична родина» Віктора Орбана, що контролюю роботу правлячої партії Фідес. Опозиція має свою частку в комітетах, наглядових радах та інших посадах, однак в умовах постійної супербільшості Фідес, здобутої електоральними «трюками», вона фактично відсторонена від ухвалення важливих рішень. Як висновок, доступ до вирішальних урядових позицій в Угорщині формально не обмежений, однак на практиці у більшій мірі визначається рішенням незмінної правлячої еліти, що володіє формальними та неформальними засобами для регулювання цього доступу.

Методи здобуття доступу до урядових позицій. Політична кар'єра в Угорщині фактично передбачає вибір – стати частиною правлячої ось вже чотирнадцять років коаліції, або ж брати участь в роботі опозиції, яка стабільно програє на виборах і зазнає непрямих обмежень і переслідувань. Відповідно, чи не єдиною можливістю здобути доступ до найвищих посадових посад – увійти в систему влади навколо Фідес. Сама ж Фідес у здобутті цього доступу використовує а) бюрократичні легальні обмеження для опонентів і переваги для себе; б) фінансовий та юридичний контроль над ключовими медіа-майданчиками, що дозволяють транслювати суспільству свою позицію; в) систему нагород і покарань всередині владної піраміди, яка додає їй стабільності. Як висновок, головним методом здобуття доступу до вирішальних урядових позицій є участь в імітуванні демократичного процесу на боці правлячої партії, яка використовує власноруч підготовлені особливості виборчої системи, бюрократичні та інформаційні засоби, а також неформальні мережі впливу для перемоги на виборах, і контролює ключові публічні позиції у виконавчій та судовій владі.

Горизонтальні обмеження політичних гравців. У даному пункті можна говорити про два різних набори формальних і неформальних правил, які стосуються, з одного боку, обмежень між владою та опозицією, а іншого – обмежень всередині правлячого блоку (питання авторитарного розподілу влади). Угорщина, як «спін-диктатура», йде шляхом не заборони опозиційної діяльності, а її обмеження; оскільки режим зміг кооптувати практично весь великий бізнес у свою систему, а партійні внески в Угорщині не відіграють значної ролі у фінансуванні партій, то опозиція стикається, зокрема, з проблемами пошуку коштів для своєї роботи. В Угорщині відсутні відверто політичні вмотивовані справи; опозицію частіше звинувачують у корупції, «зраді національних інтересів» чи «аморальності», але реальних судових переслідувань практично немає. Таким чином, опозиція маргіналізується, але не має формальних підстав казати про прямі політичні утиски стосовно себе. Горизонтальні стосунки між політичними гравцями всередині владної системи визначаються насамперед неформальними принципами «мафіозної держави», тоді як засобами покарань/нагород є легальні засоби – наприклад, підвищення або пониження у посаді, надання чи відмова у доступі до фінансових потоків. Назагал можна сказати, що, парадоксально, але горизонтальні обмеження всередині самої еліти мають насамперед вертикальний, ієрархічний характер. Як висновок, горизонтальні обмеження як між гравцями з опозиції та влади, і між представниками всередині влади,

мають переважно неформальний не-насильницький формат, який реалізується крізь легальні засоби. Таким чином, методи покарання виглядають легальними і демократичними, а методи нагород – на позір не виглядають корупційними. Авторитарний розподіл влади Угорщині, отже, має пірамідальну структуру: на її вершині знаходиться Орбан і його найближче оточення. Далі йде вищий політичний апарат (зокрема найвищі посадовці парламенту, голови наглядових рад, а також багаторічні публічні посадовці з судової гілки), а також олігархи. Нижче розташовані звичайні парламентарі та великий бізнес; і далі – позапарламентські представники Фідес, середній бізнес, працівники підконтрольних медіа тощо.

Вертикальні обмеження на політичних гравців. До цієї категорії насамперед відноситься те, якими правилами політичні гравці обмежені у взаємодії з населенням, громадянським суспільством і недержавними мережами; у випадку з автократіями, цей вимір набуває вигляду проблеми авторитарного контролю. У випадку з Угорщиною можна виокремити наступні характеристики вертикальних стосунків між владою і громадянами: 1) невтручання; 2) кооптація; 3) вибіркові обмеження. Конфронтація з нелояльними групами населення відбувається насамперед завдяки медіа та сформованому владою (і почасти опозицією) дискурсу навколо корупції та проблеми цінностей. Питання прав і свобод громадян також стало складовою політичних торгів з Євросоюзом, який регулярно протестує проти нових обмежень щодо меншин в Угорщині.

Підсумовуючи усе сказане по чотирьом визначальним складовим політичного режиму: в Угорщині з 2010 року існує політичний режим, у якому організована клептократична група використовує імітований демократичний процес, систему легальних обмежень і нагород, а також популістський політичний стиль для збереження у владі; ця клептократична група реалізує свою владу завдяки партії супер-більшості та кооптації великого бізнесу та медіа, ефективно поєднуючи контроль за формальними правилами та неформальними мережами. Усе це не дозволяє називати угорський режим демократичним

Відповідно, ми пропонуємо дати таку кваліфікацію чинному політичному ладу Угорщини: електоральна автократія у формі організованої клептократії. Розберемо її дві складові:

– електоральна автократія – означає те, що керівна політична група використовує імітацію демократичного процесу як засіб авторитарного контролю; інструментом цього слугує вирішальний вплив на всіх рівнях трьох гілок влади і кооптація найбільших медіа та бізнесів країни. Наше розуміння електоральної автократії засноване на баченні Андреаса Шедлера, який описує електоральну автократію як режим, якому настільки бракує ліберально-демократичних принципів свободи і чесності виборів, що ці вибори стають інструментом авторитарного контролю, а не демократичного волевиявлення. [19, с. 3]. Концепція «спін-диктатури», яку ми згадували раніше, дещо перегукується із поняттям електоральної автократії, проте їх важливо розділяти. Можна сказати, що кожна електоральна автократія є «спін-диктатурою», але не кожна «спін-диктатура» є електоральною автократією, як-то Китайська народна республіка.

– організованої клептократії – означає те, що формою авторитарного розподілу влади у країні є пірамідальна мафіоподібна структура, яка починається з найбільших полігархів – Віктора Orbana та його оточення, а завершується дрібним бізнесом, чиновниками і діячами культури, і метою якої є збереження влади задля корупційного доступу до фінансових потоків всередині країни та ззовні (допомоги ЄС).

Ця концептуальна рамка поєднує визначальні особливості угорського режиму і може стати основою майбутніх розвідок не лише стосовно Угорщини, а й інших країн, які зараховують до гібридних режимів. Вона пояснює, у який спосіб в Угорщині наповнюються ключові керівні посади у політиці, як внутрішньо організована керівна політична еліта і як вона взаємодіє з громадським сектором та опозицією.

Бібліографічний список:

1. Fishman, R. Rethinking State and Regime: Southern Europe's Transition to Democracy. *World Politics* 42 (April), 1990. P. 422–440.
2. Higley J., Burton M. G. The Elite Variable in Democratic Transitions and Breakdowns. *American Sociological Review*, vol. 54, no. 1, 1989. P. 17–32.
3. Мацієвський Ю. В. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991-2014): монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2016. 552 с.
4. Linz J. J. *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Lynne Rienner Publishers, 2000. 351 p.
5. Linz J. J., Stepan A. *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Johns Hopkins University Press, 1996. 502 p.

6. Bozóki A., Simon E. Hungary since 1989/*Central and Southeast European Politics since 1989*. S. P. Ramet (ed). Cambridge University Press, 2010. P. 204–233.
7. Bajomi-Lázár P. (2013). The Party Colonisation of the Media: The Case of Hungary. *East European Politics and Societies*, 27(1), 2013. P. 69-89.
8. Lengyel G., Ilonszki G. Hungary: Between Consolidated and Simulated Democracy/ Democratic Elitism: *New Theoretical and Comparative Perspectives*. Best H., Higley J. (Editors). BRILL, 2010. P. 153–172.
9. Kornai J. (2015). Hungary's U-Turn: Retreating from Democracy. *Journal of Democracy*, 26(3), 2015. P. 34–48.
10. Pap, A. L. Democratic decline in Hungary: law and society in an illiberal democracy. Routledge, 2018. 180 p.
11. Magyar B. Post-Communist Mafia State: The Case of Hungary. Central European University Press, 2016. 336 p.
12. Ágh A. The Orbán regime as the 'perfect autocracy': The emergence of the 'zombie democracy' in Hungary. *Politics in Central Europe*, 18, 2022. P.1–25.
13. Scheppele Kim Lane. Legal but not Fair: Viktor Orbán's New Supermajority. New York Times, 2014. URL: https://archive.nytimes.com/krugman.blogs.nytimes.com/2014/04/13/legal-but-not-fair-hungary/?_php=true&_type=blogs&_r=0.
14. Viktor Orbán's Speech at Băile Tușnad (Tusnádfürdő) of 26 July 2014. The Budapest Beacon. URL: <https://budapestbeacon.com/full-text-of-viktor-orbans-speech-at-baile-tusnad-tusnadfurdo-of-26-july-2014/>
15. Haraszi M. Viktor Orbán's Propaganda State/ *Brave New Hungary. Mapping the System of National Cooperation*. J. M. Kovács, T. Balazs (eds). Lexington Books, 2020. P. 211–225.
16. Гурієв С., Треїсман Д. Спін-диктатори. Як змінюються обличчя тиранії в ХХІ столітті / Пер. з англ. О. Бершадська. Book Chef, 2023. 432 с.
17. Zombie democracy. The Economist, 2013. URL: <https://www.economist.com/leaders/2013/06/22/zombie-democracy>
18. Svulik M. The Politics of Authoritarian Rule. Cambridge University Press, 2012. 254 p.
19. Schedler A. The Logic of Electoral Authoritarianism/ *Electoral Authoritarianism. The Dynamics of Unfree Competition*. A. Schedler (ed). Lynne Rienner Publishers, 2006. P. 1–27.

References:

1. Fishman, R. (1990). Rethinking State and Regime: Southern Europe's Transition to Democracy. *World Politics* 42 (April). P. 422–440.
2. Higley J., Burton M. G. (1989). The Elite Variable in Democratic Transitions and Breakdowns. *American Sociological Review*, vol. 54, no. 1. P. 17–32.
3. Maciyeveskyj Yu. V. (2016). U pastci gibrydnosti: zygzagy transformacij politychnogo rezhymu v Ukrayini (1991-2014): monografiya. Chernivci : Knygy – XXI. 552 p. [in Ukrainian]
4. Linz J. J. (2000). Totalitarian and Authoritarian Regimes. Lynne Rienner Publishers. 351 p.
5. Linz J. J., Stepan A. (1996). Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe. Johns Hopkins University Press. 502 p.
6. Bozóki A., Simon E. (2010). Hungary since 1989/*Central and Southeast European Politics since 1989*. S. P. Ramet (ed). Cambridge University Press. P. 204–233.
7. Bajomi-Lázár P. (2013). The Party Colonisation of the Media: The Case of Hungary. *East European Politics and Societies*, 27(1). P. 69-89.
8. Lengyel G., Ilonszki G. (2010). Hungary: Between Consolidated and Simulated Democracy/ *Democratic Elitism: New Theoretical and Comparative Perspectives*. Best H., Higley J. (Editors). BRILL. P. 153–172.
9. Kornai J. (2015). Hungary's U-Turn: Retreating from Democracy. *Journal of Democracy*, 26(3). P. 34–48.
10. Pap, A. L. (2018). Democratic decline in Hungary: law and society in an illiberal democracy. Routledge. 180 p.
11. Magyar B. (2016). Post-Communist Mafia State: The Case of Hungary. Central European University Press. 336 p.
12. Ágh A. (2022). The Orbán regime as the 'perfect autocracy': The emergence of the 'zombie democracy' in Hungary. *Politics in Central Europe*, 18. P.1–25.
13. Scheppele Kim Lane. (2014). Legal but not Fair: Viktor Orbán's New Supermajority. New York Times. URL: https://archive.nytimes.com/krugman.blogs.nytimes.com/2014/04/13/legal-but-not-fair-hungary/?_php=true&_type=blogs&_r=0.
14. Viktor Orbán's Speech at Băile Tușnad (Tusnádfürdő) of 26 July 2014. The Budapest Beacon. URL: <https://budapestbeacon.com/full-text-of-viktor-orbans-speech-at-baile-tusnad-tusnadfurdo-of-26-july-2014/>
15. Haraszi M. (2020). Viktor Orbán's Propaganda State/ *Brave New Hungary. Mapping the System of National Cooperation*. J. M. Kovács, T. Balazs (eds). Lexington Books. P. 211–225.
16. Huriiev S., Treisman D. (2023). Spin-dyktatory. Yak zmyniuiutsia oblychchia tyranii v KhKhI stolitti / Per. z anh. O. Bershadaska. Book Chef. 432 p. [in Ukrainian]
17. Zombie democracy. (2013). The Economist. URL: <https://www.economist.com/leaders/2013/06/22/zombie-democracy>

18. Svoboda M. (2012). *The Politics of Authoritarian Rule*. Cambridge University Press. 254 p.

19. Schedler A. (2006). *The Logic of Electoral Authoritarianism/ Electoral Authoritarianism. The Dynamics of Unfree Competition*. A. Schedler (ed). Lynne Rienner Publishers. P. 1–27.

Ratushnyi D. The political regime of Hungary: from partyocracy to electoral autocracy and organised kleptocracy

The article focuses on the transformation of Hungary's political regime since 2010, when the Fidesz party led by Viktor Orbán has won every parliamentary election in the country. The main text consists of four parts. The first part defines the relevance of article and describes the theoretical and methodological tools for studying political regimes. The second part analyses the political regime of Hungary until 2010. It is found that the most appropriate term for it is "partyocracy" – that is, democracy, which is reduced to the activities of political parties with little participation of civil society. In addition, the author notes the prevalence of informal ties over formal rules, which is a sign of the regime's high hybridity. These features, together with Hungarian disillusionment with politics, contributed to the concentration of power in the Fidesz party. The third part is devoted to the methods of consolidation of power around the 'political family' of Viktor Orbán. It is proved that consolidation takes place in two ways. Firstly, through gradual changes in formal rules and institutions in favour of the ruling party (which culminated in the adoption of the new Constitution without public discussion and opposition consent). Secondly, by building a pyramidal network of informal mafia-like connections. Thus, there was a 'party colonisation' of various spheres of society, within which big business and the media were co-opted into the system of power. The three most promising conceptual models describing the current regime in Hungary were also analysed: A. Agh's "zombie democracy", S. Guriev and D. Treisman's "spin-dictatorship", and B. Magyar's "post-communist mafia state". Finally, the fourth part of the article offers the author's own conceptual model of the Hungarian political regime as an electoral autocracy in the form of an organised kleptocracy. This model covers the issue of authoritarian control in Hungary and the issue of authoritarian distribution of power within the political elite of the regime, and can serve as a basis for further research in this area.

Keywords: Hungary, Viktor Orbán, electoral autocracy, Fidesz party, Fidesz party